

Роман Павлович ПОПЕЛЮШКО,
доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри теоретичної та консультативної психології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: 0000-0002-1227-1292

Владислав Євгенійович ШЕВЧЕНКО,
здобувач освіти за ОС магістра спеціальності С4 Психологія
(ОПП «Реабілітаційна психологія»)
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
ORCID: 0009-0003-1418-9270

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ РУХОВОГО АПАРАТУ

Анотація. Вступ. Психологічна реабілітація дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату є актуальною проблемою сучасної педагогіки та психології. Рухові порушення, як-от дитячий церебральний параліч, викривлення хребта або інші патології опорно-рухового апарату, суттєво впливають не лише на фізичний стан дитини, а й на її психоемоційний розвиток, соціальну адаптацію і якість життя загалом. Важливо забезпечити комплексний підхід до реабілітації, що охоплює як медичні, так і психологічні аспекти, адже саме психологічна підтримка допомагає малюкам подолати страхи, підвищити самооцінку й навчитися ефективно взаємодіяти з оточенням.

Одним із найбільш значущих аспектів є усвідомлення того, що порушення рухового апарату суттєво впливають не лише на тілесний стан дитини, а й на її внутрішній, емоційний світ. У дітей старшого дошкільного віку формуються основи уявлення про себе як про індивідуальність, їхні уявлення про світ і здатність взаємодіяти з іншими.

Метою статті є аналіз особливостей психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату та визначення ефективних методик і підходів, які сприяють їхній психологічній адаптації та соціальній інтеграції.

Наукова новизна. Порушення рухових функцій часто супроводжуються зниженням самооцінки, появою страхів, відчуттям власної неповноцінності та труднощами у спілкуванні з однолітками. Під час написання статті було проаналізовано низку ключових аспектів, що стосуються психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату. Нами було виявлено характерні прояви заниженої самооцінки, підвищеної тривожності, страхів, пов'язаних із фізичною активністю, а також соціальної ізоляції.

Висновки. Проаналізовано сучасні підходи та методики психологічної підтримки, які успішно застосовуються в реабілітації, зокрема ігрову терапію, арттерапію, казкотерапію та психокорекційні заняття, адаптовані до особливостей рухових порушень. Окрему увагу приділено взаємозв'язку фізичної реабілітації та психоемоційного стану дитини, підкреслено, що покращення рухових навичок сприяє зростанню впевненості в собі і стимулює соціальну активність.

Саме тому психологічна реабілітація дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату є ключовим чинником у забезпеченні їхньої повноцінної соціальної адаптації та подоланні психоемоційних труднощів. Комплексний, індивідуальний підхід з урахуванням фізіологічних особливостей і потреб дитини дає змогу значно підвищити рівень її психологічного комфорту, стимулюючи позитивне ставлення до себе та навколишнього світу. Важливо також активізувати співпрацю між медиками, психологами, педагогами та родинами, що створить сприятливі умови для гармонійного розвитку дітей із порушеннями рухового апарату.

Ключові слова: психологічна реабілітація, діти старшого дошкільного віку, порушення рухового апарату, психоемоційний розвиток, індивідуальний підхід, дитячий церебральний параліч.

Roman Pavlovych POPELIUSHKO,
Doctor of Psychology, Associate Professor,
Professor at the Department of Theoretical and Counseling Psychology,
Dragomanov Ukrainian State University
ORCID: 0000-0002-1227-1292

Vladyslav Yevheniiiovych SHEVCHENKO,
Master's degree Student in specialty Psychology (EPP "Rehabilitation
psychology"),
Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education
"Kamianets-Podilskyi State Institute"
ORCID: 0009-0003-1418-9270

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF STARTER PRESCHOOL AGE CHILDREN WITH MOTOR APPARATUS DISORDERS

Abstract. Introduction. Psychological rehabilitation of senior preschool children with motor apparatus disorders is an urgent problem of modern pedagogy and psychology. Movement disorders, such as cerebral palsy, spinal curvature or other pathologies of the musculoskeletal system, significantly affect not only the physical condition of the child, but also his/her psycho-emotional development, social adaptation and quality of life in general. It is important to ensure a comprehensive approach to rehabilitation that covers both medical and psychological aspects, as psychological support helps children overcome fears, improve self-esteem and learn to interact effectively with others.

One of the most significant aspects is the realization that motor system disorders significantly affect not only the child's physical condition, but also their inner, emotional world. In older preschool children, the foundations of their self-concept as an individual, their perception of the world, and their ability to interact with others are being formed.

The purpose of the article is to analyse the peculiarities of psychological rehabilitation of older preschool children with motor disorders and to identify effective methods and approaches that contribute to their psychological adaptation and social integration.

Scientific novelty. Motor function disorders are often accompanied by decreased self-esteem, the appearance of fears, feelings of inferiority, and difficulties in communicating with peers. In the course of writing this article, we analysed a number of key aspects related to the psychological rehabilitation of senior preschool children with motor disorders. We have identified the characteristic manifestations of low self-esteem, increased anxiety, fears associated with physical activity, and social isolation.

Conclusions. The article analyses modern approaches and methods of psychological support that are successfully used in rehabilitation, in particular, play therapy, art therapy, fairy tale therapy and psychocorrectional. Particular attention is paid to the relationship between physical rehabilitation and the child's psycho-emotional state, emphasizing that improving motor skills helps to increase self-confidence and stimulates social activity. That is why psychological rehabilitation of older preschool children with motor skills disorders is a key factor in ensuring their full social adaptation and overcoming psycho-emotional difficulties. A comprehensive, individual approach, taking into account the physiological characteristics and needs of the child, can significantly increase the level of psychological comfort, stimulating a positive attitude towards themselves and the world around them. It is also important to intensify cooperation between doctors, psychologists, teachers and families, which will create favorable conditions for the harmonious development of children with motor disorders.

Key words: psychological rehabilitation, children of senior preschool age, motor apparatus disorders, psycho-emotional development, individual approach, cerebral palsy.

Вступ. Актуальність теми психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату зумовлена низкою соціальних, медичних і педагогічних факторів, які сьогодні набувають усе більшого значення в суспільстві. Поширеність рухових порушень серед дітей неухильно зростає через різноманітні причини: вроджені порушення розвитку, ускладнення під час вагітності та пологів, травми, інфекційні захворювання і хронічні патології. Ці фізичні обмеження не лише впливають на загальний стан здоров'я дитини, а й викликають серйозні психологічні труднощі, які значною мірою визначають якість її життя в подальшому. Діти з порушеннями рухового апарату часто стикаються з низкою внутрішніх бар'єрів – заниженням самооцінки, комплексами неповноцінності, страхами і тривогою, що обмежують їхню активність і спілкування з однолітками. Відсутність своєчасної та якісної психологічної підтримки може призвести до формування хронічних емоційних розладів, соціальної депривації та навіть розвитку психологічних захворювань. Старший дошкільний вік є критично важливим періодом формування основ особистості, соціальних навичок і емоцій-

ної стабільності, що визначає подальший успішний розвиток дитини в шкільному середовищі та суспільстві загалом [1, с. 122].

Саме тому реабілітаційні заходи на цьому етапі повинні бути максимально ефективними, комплексними і враховувати індивідуальні особливості дитини. Сучасна наука все більше підтверджує, що психологічна реабілітація разом із фізичною терапією створюють синергійний ефект, що не лише підвищує рівень адаптації дитини, а й забезпечує її повноцінний емоційний і соціальний розвиток. В умовах зростаючого суспільного інтересу до інклюзивної освіти й виховання дітей з особливими потребами питання психологічної підтримки та реабілітації набувають особливої значущості як одна із складових успішної інтеграції таких дітей у загальний освітній та соціальний простір. Ефективні методики психологічної реабілітації не тільки дають змогу розвивати необхідні психологічні ресурси дитини, а й формують толерантне середовище в колективах, що надалі сприяє побудові більш відкритого і справедливого суспільства. З огляду на все це тема психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату є надзвичайно актуальною і потребує подальшого глибокого вивчення, наукового обґрунтування та впровадження інноваційних підходів у практику роботи фахівців різних галузей [1, с. 132].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень і публікацій на тему психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату засвідчує, що взаємозв'язок між фізичною реабілітацією та психоемоційним станом дитини є надзвичайно важливим і широко дослідженим аспектом. Зокрема, численні роботи вітчизняних і зарубіжних учених підтверджують, що покращення рухових навичок суттєво підвищує самооцінку дітей і стимулює їх соціальну активність. Дослідження американських фахівців із реабілітації вказують на те, що систематична фізична терапія, спрямована на розвиток моторики у дітей із дитячим церебральним паралічем, не лише покращує їхні фізичні можливості, а й має позитивний вплив на психологічний стан, знижуючи рівні тривожності та депресивних симптомів. Психоемоційний комфорт формується завдяки відчуттю прогресу та власної спроможності долати труднощі, що безпосередньо впливає на мотивацію до подальших занять і соціальну взаємодію [5, с. 264].

Українські дослідники, зокрема В. Бєсєда, В. Бобошко, Г. Бойко, П. Бочков, Ю. Вихляєв, О. Глоба, Ю. Долинний, Б. Долинський та ін., підкреслюють, що старший дошкільний вік є базовим для формування внутрішньої картини «Я», і психологічна реабілітація в цей період має бути орієнтована на компенсацію не лише фізичних, а й емоційних вад. Наголошується на необхідності комплексного разом з індивідуальним підходу, що враховує не тільки особливості рухових порушень, а й психосоціальні потреби дитини, її інтереси та мотивацію. Науковцями звертається увага на інтеграцію психологічних методик у реабілітаційний процес – використання ігрової терапії, арттерапії та семінарів для батьків, що значно підвищує ефективність корекції емоційних порушень і покращує міжособистісні стосунки в дитячому колективі [9, с. 32].

Автори підкреслюють, що без належної психологічної підтримки фізична реабілітація залишається неповною, оскільки діти можуть відчувати страх, занижену самооцінку й емоційну втому, що перешкоджає їхньому розвитку. Психологічна реабілітація дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату є ключовою складовою їх соціальної адаптації та подолання психоемоційних труднощів. Наукові дані підтверджують ефективність комплексного, індивідуального підходу, який враховує не лише фізіологічні, а й психологічні потреби дитини. Цей підхід не тільки підвищує рівень психологічного комфорту й самооцінки, але й формує позитивне ставлення до себе та навколишнього світу, що сприяє успішній соціальній інтеграції. Важливо посилювати міждисциплінарну співпрацю фахівців і сімей, щоб забезпечити максимальну підтримку розвитку дітей із руховими порушеннями [3, с. 68].

Метою дослідження є аналіз особливостей психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату, зосереджений на визначенні ефективних підходів і методик, що сприяють покращенню їхнього психоемоційного стану, підвищенню самооцінки та розвитку соціальної активності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних реаліях наша країна зустрічається з багатьма викликами у сфері охорони здоров'я та освіти, що безпосередньо впливає на якість

і доступність реабілітаційних послуг для дітей з особливими потребами. Попри це, системний підхід, спрямований на інтеграцію психологічної підтримки з медичними й педагогічними заходами, набуває все більшої популярності та визнається ключовим фактором у подоланні складнощів, пов'язаних із фізичними обмеженнями [1, с. 129].

Одним із найбільш значущих аспектів є усвідомлення того, що порушення рухового апарату суттєво впливають не лише на тілесний стан дитини, а й на її внутрішній, емоційний світ. У дітей старшого дошкільного віку формуються основи уявлення про себе як про індивідуальність, їхні уявлення про світ і здатність взаємодіяти з іншими. Порушення рухових функцій часто супроводжуються зниженням самооцінки, появою страхів, відчуттям власної неповноцінності та труднощами у спілкуванні з однолітками. Тому реабілітація, орієнтована лише на фізичну корекцію, є недостатньою; необхідне комплексне втручання, що охоплює психологічні, емоційні та соціальні потреби дитини.

В Україні останнім часом робиться значний акцент на впровадженні інклюзивної освіти та посиленні ролі психологічної підтримки в системі реабілітації. Так, спеціалізовані установи та центри, крім фізіотерапії, усе активніше впроваджують методики арттерапії, ігрової терапії, казкотерапії, які допомагають дітям не тільки покращити координацію та моторику, а й віднайти емоційну рівновагу, навчитися висловлювати свої почуття та розуміти світ навколо себе. Водночас, з огляду на часті соціально-економічні труднощі, що спостерігаються в країні, важливим завданням залишається розширення мережі доступних психолого-педагогічних послуг у регіонах, особливо в сільській місцевості, де ресурси часто обмежені [3, с. 68].

Психологічна реабілітація дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату передбачає застосування різноманітних методик, кожна з яких має глибокий вплив на емоційний, когнітивний і соціальний розвиток дитини. Ці методики спрямовані не лише на подолання психологічних труднощів, що виникають через фізичні обмеження, а й на формування внутрішніх ресурсів, які допомагають дитині адаптуватися в соціальному середовищі та підвищити якість життя [3, с. 67].

Ігрова терапія є однією з найефективніших методик у роботі з дітьми дошкільного віку. Вона використовує природну потребу дитини в грі як засіб вираження емоцій, страхів і потреб, які важко вербалізувати. Завдяки цьому фахівець має змогу зрозуміти внутрішній світ дитини, виявити джерела тривожності чи невпевненості, а також позначити труднощі, пов'язані з руховими обмеженнями. Ігрова терапія сприяє формуванню позитивної самооцінки, розвитку комунікативних навичок і стимулює активність та самостійність у виконанні різних завдань. Особливо важливо, що гра створює безпечний простір, де дитина може експериментувати з ролями, що допомагає їй опановувати соціальні норми і знижувати внутрішню напругу [2, с. 111].

Арттерапія – ще одна потужна методика, яка стимулює самовираження шляхом творчості [9, с. 32]. Малювання, ліплення, аплікація дають можливість дітям вільно виражати свої почуття, долати емоційні бар'єри й розвивати концентрацію уваги та дрібну моторику, що має додатковий терапевтичний ефект за рухових розладів. Через творчість діти отримують можливість розкрити свої переживання, які інколи неможливо висловити словами, а фахівець може краще зрозуміти внутрішній стан пацієнта й коригувати реабілітаційний процес відповідно до його потреб.

Казкотерапія є унікальною формою психокорекції, заснованою на використанні сюжетів, образів і метафор, адаптованих до віку дитини. Через прослуховування або створення казок, які зазвичай мають символічне значення, дитина отримує можливість опрацьовувати свої страхи, тривоги та проблеми в безпечній і зрозумілій формі. Цей метод допомагає формувати внутрішній ресурс, підтримує розвиток уяви, сприяє засвоєнню життєвих уроків і формуванню навичок подолання труднощів [2, с. 114].

Особливості роботи фахівців у психологічній реабілітації дітей із порушеннями рухового апарату передбачають не лише володіння техніками проведення вищезазначених методик, а й чутливе ставлення до індивідуальних особливостей кожної дитини. Психолог або реабілітолог має вміти створити довірливу атмосферу, де дитина почуватиметься безпечно і знатиме, що її приймають такою, як вона є. Важливо враховувати не лише діагноз, а й особливості темпераменту, рівень розвитку, соціальне середовище. Такий індивідуальний підхід дає змогу підвищити ефективність психологічної реабілітації і сприяє формуванню позитивного ставлення дитини до себе та процесу реабілітації.

Організація ефективної психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату неможлива без скоординованої роботи міждисциплінарної команди фахівців. У складі такої команди зазвичай є лікарі-реабітологи, неврологи, дитячі психологи, педагоги, фізичні терапевти, логопеди, соціальні працівники та сімейні консультанти. Кожен спеціаліст володіє унікальними знаннями та навичками, які в комплексі забезпечують комплексне вирішення фізичних, психологічних і соціальних проблем дитини [8, с. 29].

Робота лікарів полягає у точній діагностиці, призначенні медичних процедур і контролі за фізичним станом дитини, що створює основу для подальшої реабілітації. Фізичні терапевти працюють над відновленням або покращенням рухових функцій, стимулюючи розвиток моторики, координації та сили м'язів, що безпосередньо впливає і на психоемоційний стан дитини, підвищуючи її впевненість у власних можливостях [6, с. 534].

Психологи відіграють ключову роль у підтримці психоемоційного благополуччя дітей, застосовуючи відповідні корекційні методики, допомагаючи подолати страхи, тривогу та комплекси неповноцінності. Їх завдання – створити комфортне психологічне середовище, де дитина може вільно виражати свої емоції і відчувати себе прийнятою [6, с. 536]. Педагоги організовують навчальний процес з урахуванням особливостей розвитку дитини, використовуючи адаптивні програми, що сприяють максимально повному залученню дітей до спільної діяльності з однолітками [6, с. 537].

Соціальні працівники допомагають родинам дітей зорієнтуватися в системі надання допомоги, підтримують батьків у вирішенні соціальних і побутових труднощів, що можуть негативно впливати на процес реабілітації. Важливим елементом є також регулярна комунікація між членами команди та родиною, що дає змогу оперативно коригувати план реабілітації відповідно до змін у стані дитини та її потреб [4, с. 108].

У контексті українських реалій особливу увагу слід приділяти створенню механізмів координації і взаємодії фахівців у межах закладів охорони здоров'я, освіти та соціальної сфери. Впровадження інформаційних платформ, спільних консилиумів і регулярних семінарів для фахівців сприяє підвищенню якості надання допомоги, усуненню дублювання і пропусків у роботі. Також важливо підтримувати навчальні програми та курси підвищення кваліфікації для спеціалістів, що працюють із дітьми з порушеннями рухового апарату, щоб вони були ознайомлені із сучасними методами психологічної реабілітації і могли адаптувати їх до індивідуальних потреб кожного пацієнта. Ефективна робота фахівців і команди є фундаментальним чинником успішності психологічної реабілітації, адже лише шляхом взаємодії, довіри й чіткого розподілу ролей можна створити умови для всебічного розвитку дитини, сприяючи її соціальній адаптації і покращенню якості життя [4, с. 109].

Крім того, робота фахівця тісно пов'язана із залученням сім'ї. Спілкування з батьками або опікунами необхідне для розуміння життєвих обставин дитини, навчання дорослих підтримувати й розвивати навички та досягнення, отримані під час терапевтичних занять.

Окремий напрям уваги приділяється роботі з батьками та сім'ями, які відіграють життєво важливу роль у процесі реабілітації. Сучасні дослідження показують, що залучення сім'ї, надання їй психологічної підтримки та практичних рекомендацій сприяє не лише покращенню стану дитини, а й зменшує стрес у родині, формує більш позитивне та конструктивне ставлення до проблеми. Тому інтегровані програми, які поєднують медичні, психологічні та соціальні аспекти, мають стати пріоритетом у системі реабілітації [8, с. 29].

Ще одним актуальним аспектом є міждисциплінарна співпраця фахівців – лікарів, психологів, педагогів, соціальних працівників – і координація їхніх дій. Такий підхід дає змогу врахувати всі особливості дитини, розробити індивідуальну програму реабілітації, що максимально відповідає її потребам і потенціалу. У сучасних українських умовах формування таких команд часто стикається з організаційними та фінансовими труднощами, однак наявність державних і волонтерських ініціатив створює передумови для поступового вдосконалення системи допомоги [6, с. 533].

Удосконалення психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату є надзвичайно актуальним завданням, особливо в умовах сучасної України, де потреби цієї категорії дітей постійно зростають, а ресурси для їхньої допомоги потребують значного посилення. Для підвищення ефективності реабілітаційних заходів необхідно комп-

лексно підходити до розв'язання проблем, упроваджуючи інноваційні методики, розширюючи доступність послуг і підвищуючи професійний рівень фахівців.

Насамперед важливим шляхом вдосконалення є інтеграція психологічної підтримки у всі етапи реабілітаційного процесу. Це означає, що психологічна реабілітація має стати невід'ємною складовою не лише у спеціалізованих центрах, а й у загальних закладах освіти й охорони здоров'я. Запровадження системи раннього виявлення та психологічного супроводу дітей з порушеннями рухового апарату дасть змогу своєчасно реагувати на їхні емоційні й соціальні потреби [6, с. 540].

Другим важливим напрямом є розвиток міждисциплінарної співпраці. Координація дій лікарів, психологів, педагогів, соціальних працівників і сімейних консультантів забезпечить комплексний підхід до реабілітації, враховуючи фізичні, психологічні й соціальні аспекти розвитку дитини. Для цього потрібно впроваджувати системи регулярних міжфахових зустрічей, консультацій і спільного планування індивідуальних програм реабілітації.

Крім того, значну увагу слід приділяти підвищенню кваліфікації спеціалістів, які працюють із цією категорією дітей. Організація спеціалізованих тренінгів, семінарів, обмін досвідом із зарубіжними колегами допоможуть актуалізувати знання про сучасні психокорекційні техніки, інноваційні методи роботи та технології дистанційної підтримки.

Особливо актуальним є розвиток інклюзивних практик і впровадження нових технологій у психологічну реабілітацію. Використання цифрових платформ, мобільних додатків і віртуальної реальності може значно розширити можливості для проведення корекційних занять, зробити їх більш інтерактивними та доступними, особливо у віддалених регіонах. Ці інструменти також можуть посилити мотивацію дітей до участі в реабілітації шляхом інтеграції елементів гри і творчості [7, с. 424].

Не менш важливим є активне залучення сімей у реабілітаційний процес. Проведення тренінгів для батьків, створення груп підтримки, психологічне консультування родин допомагає зняти рівень стресу, розвинути навички ефективної взаємодії з дитиною та підтримати її в повсякденному житті. Підтримка сімей значно підвищує стабільність позитивних результатів реабілітації.

Потрібно розвивати державну політику й нормативно-правову базу, що регулює питання психологічної реабілітації. Забезпечення фінансування, створення доступних сервісів, підтримка наукових досліджень у цій сфері посилять інфраструктуру допомоги дітям із порушеннями рухового апарату та сприятимуть впровадженню кращих практик [10, с. 21].

Таким чином, шляхи вдосконалення психологічної реабілітації базуються на комплексності підходу, активній міждисциплінарній співпраці, розвитку професійних компетенцій, упровадженні інноваційних технологій, залученні сімей та підтримці державної ініціативи. Втілення цих заходів сприятиме створенню ефективної системи допомоги дітям із порушеннями рухового апарату.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розглянута проблема психологічної реабілітації дітей старшого дошкільного віку з порушеннями рухового апарату є надзвичайно актуальною для сучасної педагогіки і психології, оскільки такі порушення суттєво впливають не лише на фізичний, але й на психоемоційний розвиток дітей, їхню соціальну адаптацію та якість життя. Аналіз показав, що для ефективної реабілітації необхідний комплексний підхід, який поєднує медичні, психологічні та педагогічні методики. Основними аспектами психологічної підтримки є подолання страхів, підвищення впевненості в собі, зниження рівня тривожності й подолання соціальної ізоляції. Виявлено, що застосування ігрової терапії, арттерапії, казкотерапії і психокорекційних технік сприяє покращенню психоемоційного стану та стимулює соціальну активність. Важливо підкреслити, що позитивні зміни у фізичній сфері, зокрема поліпшення рухових навичок, безпосередньо впливають на формування більшої самовпевненості і сприяють інтеграції дитини в суспільство. Ефективність реабілітаційного процесу значною мірою залежить від індивідуального підходу, що враховує особливості стану конкретної дитини, а також активної співпраці між медиками, психологами, педагогами та родинами, що створює умови для гармонійного розвитку і психолого-педагогічної підтримки. Загалом психологічна реабілітація є невід'ємною складовою комплексного процесу реабілітації, спрямованого на підвищення якості життя дітей із порушеннями рухового апарату та забезпечення їхньої повноцінної соціальної інтеграції.

Література:

1. Глушенко К. О. Особливості психолого-педагогічної діагностики дітей з комплексними порушеннями. *Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки. Збірник наукових праць*. 2006. Вип. 6. Ч. 1. С. 122–132.
2. Долинний Ю. О. Психолого-педагогічні аспекти фізичного виховання дітей з ДЦП. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. праць. Харків – Львів : ХДАДМ, 2003. № 17, ч. 3. С. 111–114.
3. Заєркова Н. В., Треїтjak А. О. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків. Київ, 2016. 68 с.
4. Кизимович Д. С. Соціально-педагогічна та психологічна допомога дітям і молоді з особливими потребами та їхнім батькам. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2003. № 3. С. 103–109.
5. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.
6. Левченко В. А. Фізична реабілітація в дитячому віці : навч. посіб. Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківський нац. мед. ун-т. Івано-Франківськ : Видавн. ц-р Івано-Франківського нац. мед. ун-ту, 2009. С. 533–540.
7. Мухін В. М. Фізична реабілітація. Київ : Олімпійська література. 2000. 424 с.
8. Отрох Т. Фізіотерапевтична допомога дітям. *Дефектолог*. 2008. № 2. С. 29–30.
9. Чеботарьова О. В. Метелики в обладунках. Діти з ДЦП. Харків : Видавництво «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2019. 32 с.
10. Юрків Я. І. Сутність та специфіка соціально-педагогічної роботи з дітьми з обмеженими можливостями. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2012. № 1. С. 21.

References:

1. Hlushenko, K.O. (2006). Osoblyvosti psykholoho-pedahohichnoi diahnostyky ditei z kompleksnymy porushenniamy [Features of psychological and pedagogical diagnostics of children with complex disorders]. *Sotsialno-psykholohichni problemy tyflopedahohiky: zbirnyk naukovykh prats*. Kharkiv. Issue 6. Part 1. P. 122–132 [in Ukrainian].
2. Dolynnyi, Yu.O. (2003). Psykholoho-pedahohichni aspekty fizychnoho vykhovannia ditei z DTsP [Psychological and pedagogical aspects of physical education of children with cerebral palsy]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*: zb. nauk. prats. Kharkiv – Lviv. *KhDADM*. № 17, part 3. P. 111–114 [in Ukrainian].
3. Zaierkova, N.V., Treitiak, A.O. (2016). *Inklyuzyvna osvita vid A do Ya: poradnyk dlia pedahohiv i batkiv [Inclusive education from A to Z: a guide for teachers and parents]*. Kyiv. 68 p. [in Ukrainian].
4. Kyzymovych, D.S. (2003). Sotsialno-pedahohichna ta psykholohichna dopomoha ditiam i molodi z osoblyvymy potrebamy ta yikhnim batkam [Social, educational and psychological assistance to children and young people with special needs and their parents]. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka*, 3, 103–109 [in Ukrainian].
5. Myronova, S.P. (2010). *Osnovy korektsiinoi pedahohiky: navchalno-metodychnyi posibnyk [Fundamentals of correctional pedagogy: a study guide]*. Kamianets-Podilskyi. Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. 264 p. [in Ukrainian].
6. Levchenko, V.A. (2009). *Fizychna reabilitatsiia v dytiachomu vitsi: navch. posib. [Physical rehabilitation in childhood: a manual]*. Prykarp. nats. un-t im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivskyi nats. med. un-t. Ivano-Frankivsk. Vydavn. ts-r Ivano-Frankivskoho nats. med. un-tu. P. 533–540 [in Ukrainian].
7. Mukhin, V.M. (2000). *Fizychna reabilitatsiia. [Physical rehabilitation]*. Kyiv: Olimpiiska literatura. 424 p. [in Ukrainian].
8. Otrakh, T. (2008). Fizioterapevtychna dopomoha ditiam [Physiotherapy care for children]. *Defektolog*, 2, 29–30 [in Ukrainian].
9. Chebotarova, O.V. (2019). *Metelyky v obladunkakh. Dity z DTsP [Butterflies in armour. Children with cerebral palsy]*. Kharkiv: Vydavnytstvo “Ranok”, VH “Kenhuru”. 32 p. [in Ukrainian].
10. Iurkiv, Ya.I. (2012). Sutnist ta spetsyfika sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy z obmezhenymy mozhlyvostiamy [The essence and specificity of social and pedagogical work with children with disabilities]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, 1, 21 [in Ukrainian].

Отримано: 23.07.2025

Рекомендовано: 27.08.2025

Опубліковано: 20.10.2025